

Vantroens Væsen

Taler

Johan Christian Heuch

Sted

Kristiania

Omstendigheter

Foredragsrekke ved Universitetet

1 Ærede Forsamling!

Ville vi iagttage, hvorledes Vantroens Hævdelse af den individuelle Villies
Selvherlighed med Nødvendighed slaar over i Menneskedyrkelse, maa vi
5 betragte Vantroens Kamp for at tilintetgjøre Autoritetens Magt i Samfundet.

Uden Kamp formaar Vantroen ikke at sætte Individernes Ret istedetfor
Autoritetens Ret. Thi den moderne Vantro opstaar jo stedse i Samfund, som i
Aartusinder have anerkjendt Guds Autoritet, ja ere grundlagte paa den. Statens,
10 Kirkens, Familiens Liv, alle Institutioner og Folkenes hele historiske Udvikling
er gjennemsyret af Bevistheden om, at den guddommelige Autoritet og alle
deraf afledede Autoriteter have Ret til at sætte den individuelle Villie en Skranke
og hindre «Individet i at nyde sin Frihed», selv om det ikke kan paavises, at i det
enkelte Tilfælde derved nogen Andens Frihed vilde blive krænket. Derfor er
15 Folkenes hele Tankegang, deres Retsbevidsthed og deres moralske Følelse
saaledes grundet i Anerkjendelsen af Autoritetens Ret, at der skal en lang og
besværlig Kamp til, forinden det kan lykkes Vantroen praktisk at gennemføre
sine Theorier i Folkenes Liv og faa hævdet den Frihed for de individuelle Villier,
som er den nødvendige Følge af Benegtelsen af enhver almengyldig,
20 guddommelig Autoritets Existents.

Det er denne sin Kamp, som Vantroen ynder at benævne med Navnet
«Fremskridt». Og selve den Værdi, som dette Ord har faaet, idet det visselig for
de Fleste betegner et moralsk Gode, ja vel endog det Gode, hvorved vor Tid,
25 «Fremskridtets Tid», særlig udmærker sig fremfor alle forgangne Tider, er saare
karakteristisk som Vidnesbyrd baade om Vantroens Vished om sit Formaals Ret
og om den Magt, den har vunden i Tiden. «Fremskridt» er jo i og for sig et

Ord, som hverken betegner godt eller ondt; Alt kommer an paa det Maal, man
30 skrider fremad imod. Gaar man mod Himlen, er visselig ethvert Fremskridt et
Gode; men gaar man ad Helvede til, er ligesaa vist ethvert Fremskridt et Skridt
nærmere til Fortabelse, og Frelse kun mulig ved at skride tilbage ad
Omvendelsens Vei. Men for den af Vantroen inficerede Tidsaand er Tanken
om den Mulighed, at Fremskridt kan føre til Afgrunden, saa utænkelig, at
35 Tidsaanden uden videre gjør det at skride fremad til noget Godt. Hvor man
skrider hen, trænger ingen Prøvelse. Blot fremad, blot i Fortroppen, saa er Alt i
Orden.

Ja, i den Grad har det lykkedes dette i og for sig aldeles indifferente Ord
40 «Fremskridt» at hævde sig en ubetinget god Betydning, at selv den, der faktisk
staar Tidsaanden imod, alligevel ofte stræber, saa godt det vil gaa, at hævde sig
Retten til at kalde sig «Fremskridtsmand» og undgaa den forhadte Benævnelse
«Reaktionær», istedetfor simpelthen at vedgaa, at han vil skride tilbage, fordi
Tiden efter hans Overbevisning skrider fremad mod Afgrunden. Kun i en Tid,
45 der forguder sig selv og derfor er vis paa ikke at kunne slaa ind paa en falsk Vei,
kunde det være muligt, at Ord som «Fremskridt» og «Tilbageskridt» kunde faa
ethisk Betydning.

At det i vor Tid gaar saa glat at faa det ind i den almindelige Bevidsthed, at
50 ethvert Fremskridt selvfølgelig gaar i Retning af det Gode, skyldes nu visselig i
ikke ringe Grad den Omstændighed, at just vor Tid trænger mægtigt fremad paa
et Omraade, hvor kun en Vanvittig vilde kunne negte, at ethvert Fremskridt
ubetinget er et Gode, jeg sigter naturligvis til Menneskeaaandens stadig
fremadskridende Herredømme over Naturkræfterne og den deraf følgende
55 stadigt tiltagende Lettelse i de materielle Livsbetingelser. At det at skride frem
fra Brugen af Fyrtøi for at slaa Ild til Brugen af Tændstikker, fra at sende Bud til
at telefonere, fra at kjøre med Skyds til at kjøre paa Jernbane ubetinget er af det
Gode, behøver vistnok ingen Prøvelse. Men just denne Slags Fremskridt,
Fremskridtene paa de rent materielle Livsbetingelsers Omraade, føles mest
60 umiddelbart og stærkest af den store Mængde. Naar den tænker tilbage paa den
sidste Menneskealder, ser den, at den næsten Aar for Aar er bleven gjort delagtig
i Frugterne af Opdagelser, som øge Livets Velvære og lette dets Byrder. Derved,
at Fremskridtet, hvor det møder den paa det materielle Livs Omraade, stedse
viser sig at være et Gode, vanner Mængden sig til at anse det som selvsagt, at
65 Fremskridt overhoved er godt.

Og dog maa jo enhver indse, at de rent fysiske Goder, som Fremskridtene paa Naturvidenskabernes Omraade ubetinget medføre, aldeles ingen Betydning
70 have for Bevarelsen af Spørgsmaalet, om ethvert Fremskridt paa Aandslivets Omraade i den af Tiden angivne Retning nødvendigt maa medføre ethiske Goder, bringe Slægten dens Maal nærmere. Fordi det ikke er tvivlsomt, at Fremskridtet fra Fyrtøiet til Tændstikkerne er et Gode, er det dog ikke givet, at Fremskridtet fra Guds Autoritet til Folkets Suverænitet er et Gode. Hvad det
75 Ethiske angaar, skulde man tænke, at Sagen maatte stille sig saa, at enhver Forstandig mente at naa det rette Maal ved at skride fremad, hvor han indsaa, at Nutidens Vei var den rette, men tilbage, hvor han indsaa, at Tiden var kommen ind paa en Afvei. Thi det synes dog lige lidet sandsynligt, enten, at vor Tid skulde være bleven saa fordærvet fremfor alle foregaaende Tider, at den alene
80 kunde søge Frelse ved overalt at vende tilbage til det Gamle, eller, at den med engang skulde være bleven saaledes løftet udover enhver Vildfarelses Mulighed, at den aldrig paa noget Punkt skulde behøve at erkjende, at den var faret vild og maatte tænke paa at finde tilbage til de gamle Stier. Man skulde altsaa tænke, at det var fuldkommen i sin Orden, at den samme Mand paa engang i visse Sager
85 var Fremskridtsmand, i andre Reaktionær. Men saa staar Sagen ingenlunde for den af Tidsaanden beherskede Bevidsthed; for den er «Fremskridt» i sig selv uden nogen Prøvelse af dets Maal selvsagt et Gode, - «Reaktion» ligesaa ubetinget et forfærdeligt Onde.

90 Hvoraf kan nu dette komme? Tingen kan ingenlunde forklares alene derved, at den store Mængde lader sig bedaare ved den gode Klang, Ordet Fremskridt har faaet i dens Øren, siden den fik Erfaring om, at ethvert materielt Fremskridt medførte Lettelser for Livets Ydersider. Thi vistnok bevirker dette, at de, som lede Folket fremad paa Tidens Veie, de, i hvem Tidsaanden har antaget Kjød og
95 Blod, lettere kunne faa Mængden til at følge sig. Men disse Mænd selv have dog meget vel Rede paa, den Ting, at ikke ethvert Fremskridt paa Aandslivets Omraade behøver at være en Vinding, saaledes som Fremskridtene paa det materielle Livs Omraade ere det. Og dog er det just disse Mænd, Tidens Førere, som forkynde Fremskridtets Evangelium og have bragt det der til, at en Sags
100 Godhed synes at være tilstrækkeligt bevist, naar det er godtgjort, at den er et «Fremskridt» paa den af Tiden indslagne Bane. Dette kan kun være muligt, fordi Tidens Førere ere sig bevidste at have brudt med selve Grundprinciperne for alle tidligere Tidens Udvikling og at have sat et ganske nyt, hidtil ukjendt Maal, som Slægten skal naa frem til for at finde Lykken.

Er det nemlig erkjendt, at alle tidligere Tider have taget feil ikke blot i
Anvendelsen af Principerne, men at selve de Principer, der laa til Grund for
Samfundenes og de Enkeltes Udvikling, vare falske og vildledende, saa at
110 Menneskene ad de gamle Veie maatte føres bort fra sit Maal, - maa derfor
Nutiden søge sit Maal i Noget, der er kvalitativt forskjelligt fra Alt, hvori
tidligere Tider saa Realisationen af Slægtens Opgaver, og maa derfor Maalet
søges ad en ganske ny Vei, da kan det ikke være anderledes end, at ethvert
Tilbagekridt maa være et Onde, fordi det er en Tilbagevenden til et falsk
115 Princip, medens ethvert Fremskridt maa være et Gode, fordi det fører længere
bort fra den Vei, som er erkjendt at være fordærvelig. Da vil man vel kunne
tvistes om, hvorvidt et angiveligt Fremskridt virkelig er et saadant, men er dette
bevist, vil der ikke længere kunne være Tvivl om, at den nye Vei, den, ad hvilken
Tiden i Modsætning til og i fuldstændigt Brud med al Fortid gaar frem, er den
120 eneste gode, den eneste, der kan føre Menneskeslægten dens Maal imøde.

Men nu sætte alle tidligere Tider de Enkeltes og Slægtens Opdragelse for Guds
Rige som sit Formaal. Hævdelsen af Guds og hans Lovs Autoritet paa alle
Samfundslivets Omraader, Betragtningen af det dennesidige Liv som Forskolen
125 for det Evige, Individernes Indordning som organiske Led i Samfundslegemet
og den deraf følgende Indskrænkning af deres Frihed, med et Ord den
guddommelige Autoritets Princip møder os i den hele Lovgivning, i alle
Institutioner, i den hele Samfundsordning. Fortiden har rigtignok anvendt
mangfoldige falske Midler for at gennemføre dette Princip; Synden og
130 Raaheden har ofte ligefrem brudt det, ofte nedværdiget det til en Karrikatur,
hvori dets sande Væsen næppe kan gjenkjendes. Her var mangfoldig Anledning
til at gjøre Fremskridt i det Gode, selv om man ikke principielt brød med
Fortiden; og det er just derfor, at saa mangt et enkelt Fremskridt i vor Tid
virkelig er af det Gode, fordi det afskaffer Fortidens Uretfærdighed og fjerner
135 Tryk, som ikke have sin Grund i Guds Villie, men i Menneskenes haarde
Vilkaarlighed. Men det skal man ikke negte, at hvorledes end Principet blev
anvendt, og ved hvilke Midler det end søgtes gennemført, saa var dog selve
Grundprincippet dette, at den ubetingede Anerkjendelse af Guds og hans
Aabenbarings Autoritet var den nødvendige Betingelse for Opnaaelsen af
140 Slægtens Formaal.

Men naar vi nu komme ihu, at just Forkastelsen af Guds og dermed af enhver
Autoritet er Vantro ens Princip, er det jo indlysende, at den af Vantroen
beherskede Tidsaand ikke kan Andet end fuldstændigt bryde med Fortiden og

ubetinget i ethvert Fremskridt, som fjerner den fra denne, maa se et Gode. Som Fortidens Arbeide stedse kan føres tilbage til dette Ene: Samfundets Opdragelse i Lydighed mod Autoriteten, saaledes kan alle Nutidens Fremskridt, de berettigede og uberettigede, sammenfattes i dette Ene: Autoritetens Afskaffelse
150 og de enkelte Villiers ubetingede Ret til frit at gjøre sig gjældende saa langt, det paa nogen Maade kan ske, uden at alt Samfund bliver ligefrem umuligt. Fordi Vantroen meget vel ved, at den kun har dette ene Maal, og at ethvert af dens Fremskridt i Samfundet er et Skridt nærmere mod dette Maal, betænker den sig ikke paa ubetinget at kalde Fremskridtet et Gode. Kjæmpende mod Autoriteten,
155 hvor den gjør sig gjældende i Statens, i Kirkens, i Familiens Liv, skrider Vantroen uafsladeligt fremad mod sit Maal: den individuelle Villies uindskrænkede Selvhævdelse.

At dens Fremskridt her ikke altid bærer saa gode Frugter, synes den rigtignok at
160 maatte kunne se. Idet den har løst f. Ex. den patriarkalske Autoritets Baand, som tidligere forbandt Arbeidsherren og Arbeidsgiveren, - idet den ifølge Principet om Individernes Frihed har overladt Herrerne at gjøre sig saa megen Nytte af Arbeiderne, som de formaa, og disse selv at sørge for, at de ikke komme tilkort, har den i de store Byer i Udlandet paa den ene Side fremkaldt en
165 Kapitalansamling paa enkelte Hænder, paa den anden Side en Proletariatets Elendighed, som fremstiller de menneskelige Vilkaars Forskjel og de Manges Underkuelse af de Faa i et fuldt saa grelt Lys, som nogen Deklamation om Fortidens Trældom kan gjøre det. Ja den nuværende Tilstand er forsaavidt meget værre, som den er nødt til med bitter Selvironi at fremstille sig som en
170 Frihedens Frugt, et Tidens Fremskridt. At Fattigondet nu i de store Steder truer med at voxer al Hjælp over Hovedet, at der nu gives Tusinder af hungrende Mennesker og endnu flere Tusinder, hvis Liv er som Hestens i Trædemaskinen, er meget værre end den Nød, som i Middelalderens værste Tider bragte Menneskene til at begaa utrolige Misgjerninger. Thi Fortidens Nød var
175 begrundet i Naturbegivenheder og i den ringe Evne, man da havde til at nytte Livsbetingelserne; men nu er jo Livet blevet saa meget lettere, nu er det ikke Naturens strenge Magt, men de Love, som ere givne i Frihedens Navn, der fremkalde Nøden og gjøre den ulægelig. Derfor har vel heller aldrig Klassehadet været større, end det nu er mellem det herskende, rige Bourgeoisie og det
180 trælbandne Proletariat; ialfald skal man have vanskelig for at finde et stærkere Had udtalt end det, som i de kommunistiske Proklamationer udtales mod alle besiddende Klasser.

185 Men at Forholdene ere blevne saadanne, skyldes aabenbart ingen Levninger af
Fortidens kuende Autoritet, men just den Liberalisme, der vantro fornægter al
Autoritet, hævder Individernes Villie som øverste Lov, løser alle
autoritetsmæssige Baand mellem den Mægtige og den Ringe, og just derved
sætter de Smaa i Samfundet paa bar Bakke, henviste til at gaa under i Kampen
190 for Tilværelsen. Heller ikke Forbryderstatistiken har gode Resultater at opvise
som den vantro Livsbetragnings Frugter. Efter hvert, som det lykkes Vantroen
at udbrede sin Oplysning om, at der ingen Guds Autoritet eksisterer, viser det sig
nemlig, at Selvmord, Mened, Sædelighedsforbrydelser og Mord, alle de
Misgjerninger, som Gudsfornektelsen og Læren om den Enkeltes Ret til at nyde
195 sin Frihed lettest fremkalder, tiltage i overordentlig Grad. Paa samme Tid, som
man ikke bliver træt af at rose vore Sæders Mildhed, høres det Gang paa Gang,
at en Mand myrder sin hele Familie for at leve i Fred med sin Maitresse, eller, at
en Gut slaar sin Moder ihjel, eller at et Barn forsøger Selvmord. Og stedse, viser
det sig, at Forbryderne have været gennemtrængte af Vantroens Lære om Guds
200 Løvs Mangel paa Autoritet og Villiens Selvherlighed.

Men alle den Slags Ting generer ikke Vantroen. Der er nu engang intet
dummere end Autoritetsprincippet og derfor heller intet høiere end Individets
Villie. Saa faar man haabe, at en bedre Oplysning i de religionsløse Skolers
205 egoistisk-altruistiske Moral skal faa Magt over Villierne til at vende dem i en
bedre Retning. Men imidlertid vedbliver Vantroen trøstigen at indregistrere
ethvert Fremskridt, den gjør i sin Kamp mod Autoriteten, som et uomtvisteligt
Gode. Og saa vilde det jo være borneret at betvivle at vi leve i Fremskridtets Tid.
Hver Dag falder en Skranke; hver Dag faa vi ny Frihed, kan hændes, at det Maal
210 snart er naaet, som engang Israel havde vundet frem til, da Folket i Dommernes
Tid, «da der ingen Konge var i Landet», i fuldt Omfang nød sin Suverænitet,
og «hver Mand gjorde, hvad der tykkedes godt i hans Øine». Visselig vi leve i
«Frihedens og Fremskridtets» Tid!

215 Men jo mere afgjort Guds Autoritet og dermed al anden Autoritet fornægtes, jo
mere ubetinget de Enkeltes fri Selvbestemmelsesret hævdes paa alle
Samfundslivets Omraader, desto vissere hjemfalder Tiden Menneskedyrkelsen.
Den, som ikke vil være Guds Tjener, maa blive Menneskers Træl. Er Gud ikke
den Største, maa Mennesket være den Største, Men det hverdagslige,
220 almindelige Menneske har ikke saa let for at føle sin Storhed. Tilværelsen giver
det altfor haarde Skub til, at det ikke skulde faa føle sin Lidenhed. Men i Tidens
store Mænd, «Fremskridtets» Bærere, føler det sig selv stort. Alle Filistre trænge

sin Goliath, for at «de kunne se sig store paa ham». Og dernæst: Er ikke Guds
225 Villie men Menneskevillien al Rets Grund, - kan der ikke spørges om nogen
objektiv Sandhed, som kan fordre alle Villiers Underkastelse, men kun om den
subjektive Sandhed, at Samfundslivet og dets Institutioner skulle udtrykke,
hvad Tiden virkelig vil, da maa det at være Udtrykket for de Manges Villie blive
Sandhedens sikre Kjendemærke. Den Enes Villie er i og for sig ligesaa berettiget
230 som den Andens; der gives ingen Autoritet, som med bindende Gyldighed kan
afgjøre, hvis Villie er den rette. Men nu er det jo en faktisk Umulighed, at Alle
paa engang kunne faa sine Villiers indbyrdes modstridende Begjæringer
gjennemførte i Samfundets Liv. Saa kan der kun blive Spørgsmaal om, hvad de
Fleste ville. Bestemmer Menneskevillien Retten, maa altid de mange Villier have
235 Ret overfor de faa. At faa Ret og at have Ret bliver derfor det Samme som at faa
de Mange til at ville, hvad man selv vil: Geniusdyrkelsen og Mængdedyrkelsen er
den nødvendige Følge af Fornegtelsen af Guds Autoritet.

Disse to Former af Vantroens Menneskedyrkelse ere uopløseligt forbundne.
240 Den menige Mængde trænger i troende Hengivelse at dyrke Tidens Mænd som
sine Guder; ellers fik den ikke Mod til i blind Enthousiasme at vandre
«Fremskridtets» Vei. Men Tidens Mænd trænge ikke mindre at underordne sig
Mængdens Villie som sin højeste Lov; ellers kunde de selv ikke faa sin Villie
realiseret i Livet. Det suveræne Folk dyrker sine store Mænd, fordi det i dem ser
245 sin Tanke og sin Villie mægtigere og klarere udtrykt, end det selv formaar at
udtrykke den, men de store Mænd dyrke det suveræne Folk, fordi de have al sin
Ret og al sin Magt som Repræsentanter for dets Villie.

Hvad den Enkelte fordrer er ikke dette, at han selv umiddelbart skal kunne sætte
250 sin Villie igjennem i alle Ting. At han dertil mangler Magt og Evne, føler han
kun altfor vel. Nei, vor Tids Mænd ere jo vante til at lade sig repræsentere. Naar
der kun findes den, der i Overensstemmelse med hans inderste Villie formaar at
klargjøre, hævde og iværksætte, hvad han uklart begjærer og daarligt forsvaret -
naar han kun kan gjøre sig gjældende gjennem en Repræsentant, som han kan
255 beundre som den, der klarer hans Tanke, berettiger hans Villie og fører dens
Attraa frem til Seier, da har Vantroens Barn fundet, hvad han søger, den
Messias, i hvem hans Villie kommer til sin Ret. Formedelst denne sin
Repræsentant faar han den Forløsning, det egoistiske Hjerte begjærer, idet dets
Villie stedse mere sker, eftersom den store Mands Magt forøges.

260 Derfor falder ogsaa her den tilbedende Beundring saa let. At bøie sig for en

Autoritet, Guds eller Menneskers, er den frie Mand uværdigt; hans Stolthed er det jo, at han Intet anerkjender uden, hvad hans Tanke har approberet. Men
265 troende at bøie sig for den store Mand, gennem hvem hans Villie fuldkommes,
- imod sin egen Tanke, i blind Tillid til den store Mands Klogskab og
Dygtighed, altsaa aldeles, som om det dog ikke ubetinget var dumt at bøie sig
for Autoriteten, at forandre sin Overbevisning i mangel Sag og lade sig bruge,
om saa skal være, som en mekanisk Stemmehæls efter den store Mands
270 Villie, det er ingen Skam for den frie Mand. Guds Autoritet er fornegtet; den
troende Hengivelse til den er dum; den kræver jo ogsaa saa ofte, hvad der er
Menneskets Villie imod. Men Menneskets, Partileders Autoritet anerkjendes;
den troende Hengivelse til den er forstandig og forenelig med den stolteste
Frihedens Selvfølelse; men denne Autoritet kræver saa heller aldrig Egoismens
275 Død. At være tryk ved at gjøre Guds Villie og saa lade ham overtage Ansvaret,
skal være fornædrende for tænkende Mænd. Men at være tryk ved at gjøre
Partileders Villie, at lade al Ængstelse svinde, naar han proklamerer: «Jeg
overtager Ansvaret» - det er ingen Skam hverken for tænkende eller fribaarne
Mænd! Vantroens Filistre tør ikke selv gaa ind i Guds Tempel og sætte sig paa
280 hans Throne og udgive sig for at være Gud; saa megen Skam have de dog tilbage.
Men den store Mand, Folkebefrieren, Fremskridtets Fører, han, som løser
Tidens bundne Tanker og skaber en Fremtid i Frihed og Lykke, naar han først
faar alle den gamle Tids unaturlige Lænker til at bryde, han er Tidens rette Gud,
«det Største, vor Iagttagelse kan naa». Ham skylder man derfor ogsaa troende
285 Hengivelse; om ham kan det siges, som den Troende pleier at sige om sit
Hjerteforhold til Gud.

Eller er ikke, naar vi istedetfor det ene Ord «Beundring» sætte «Tilbedelse»,
disse Ord, som Prof. Sars udtaler om, hvad der skyldes Tidens Ledere, just hvad
290 de troende kunne sige om Gud? «Hengivenheden, Beundringen for dem er den
sandeste, bedste Idealisme. Tvivlen paa de store Mænd er Vantroens
Fuldendelse; Middelmaadighedens, Spidsborgernes Krig mod Geniet er det
værste Anarki, et Oprør mod Aanden.» Er det ikke om sin Gud enhver maa
sige, at det at hengive sig til ham og tilbede ham er den sandeste, den bedste
295 Idealisme? Kalder ikke et Menneske den sin Gud, hvis Fornægtelse han kalder
Vantroens Fuldendelse? Er ikke for enhver det værste Oprør og Anarki Oprøret
mod den, han anerkjender som sin Gud? Det kan ikke være anderledes: En Tid,
som ingen Gud har i Himlen, maa faa sine Guder paa Jorden. Dens Mænd
bliver dens Guder. Om Tiden er stort bedre tjent dermed end hine Thrønder
300 vare tjente med at faa en Hund til Konge, da de havde ihjelslaet sin lovlige

Hersker, det er et andet Spørgsmaal.

Og Geniusdyrkelsen har Mængdedyrkelsen til nødvendig Følge. Ligesaa vist
305 som «Tidens Mænd er dens Guder», er ogsaa «det suveræne Folks Røst Guds
Røst». Det er saa betegnende for den Vantro, der negter enhver Autoritet og
enhver objektiv Sandhed, at den nødes til at standse ved Folkets Suverænitet
som det sidste Afgjørende. Thi det viser, at, hvor Hævdelsen af de Enkeltes
vilkaarlige Frihed er Fremskridtets Maal, - hvor Villiens Ret til at gjøre sig
310 gjældende er det eneste Berettigede, der standser man ved den brutale Magt.
Ingen vil anse det for givet, at de Retskafne, de Oplyste, de Forstandige
nødvendigvis danne Majoriteten i et Folk. Ingen vil vente at faa høre nogen
særlig «guddommelig» Røst, naar hver for sig af de mange Enkelte, hvoraf
Massen bestaar, oplader sin Mund. Men derimod er det unegteligt, at naar de
315 mange Enkelte som en kompakt Masse lægge sig sammen om at ville en Sag, da
faa de, hvad enten det, de ville, er Ret eller Uret, en ganske betydelig Magt, og i
samme Grad, som de øvrige Magter i Samfundet, Autoritetens, Lovens,
Institutionernes Magt svækkes, voxer denne. Er det endelig kommet dertil, at
man ingen anden berettiget Magt erkjender end Villiens Vilkaarlighed, da er
320 Mængdevillien paa engang den høieste Magt og Ret, fordi den altid er stærkere
end Enkeltvillien. Hvor Guds Lov og Autoritet fornægtes, maa
Majoritetsherredømmets Ret proklameres, fordi Magten da er Ret. Valget staar
her mellem Guds og Folkets Suverænitet. Vor Tids intelligente Vantro ender
ifølge sine egne Principer med at hævde Røverridernes Grundsætning: den
325 Stærkestes Ret.

Men det forstaar sig: Den mægtige Mængde er tillige den af Tidens Mænd let
paavirkelige. Ved en passende Dyrkelse, ved at bringe den Smigerens Røgoffer,
ved at forrette Tjeneste under dens Feste, ved at bringe Ild paa dens
330 Lidenskabers Alter og respektere dens Fordomme, kunne Tidens Mænd magte
at inspirere denne moderne Guddom, saa at dens Orakelsvar klinge efter deres
Villie. Folkets Røst bliver i Virkeligheden dets Lederes Røst. Kun ved at dyrke
det suveræne Folk kunne Tidens Mænd bringe det til at dyrke sig; kun ved at
tvinge de Manges Villie ind under sin Villie kunne de faa sin Villie frem. Lad en
335 Tidens Fører have nok saa stor Begavelse, nok saa stærk Villie, han er dog kun
den Ene. Men faar Eneren mange Nuller bag sig, bliver den saa god som ti, som
hundrede, som tusinde, ja faar den bare ret mange Nuller til at slutte op efter
sig, kan den jo blive saa god som Millioner. De store Mænd i Fremskridtets
Fortrop, de, som Vantroens Menige i Bagtroppen følge med tilbedende

Begeistring, maa stedse ængsteligt tage Hensyn til denne Bagtrop; kun saalænge denne følger dem, ere de mægtige.

Om en Partileder ellers Intet frygter i Himlen og paa Jorden, sit Parti maa han
345 frygte. Lad ham end have formaaet at paatrykke de Mange sin overmægtige
Aands Præg, - lad ham end have bragt det dertil, at disse frie Mænd, som afvise
enhver Underkastelse under Guds Autoritet som en Fornedrelse, finde sin Ære i
at lade sig bruge af ham som hans blinde Redskaber, - lad længe nok det
suveræne Folk, der alene synes at kunne tænke hans Tanke og ville hans Villie,
350 tilbede ham mere slavisk end Afgudsdyrkeren sin Fetisch, - han maa dog aldrig
glemme, at han bag sig har Villier, som ikke ere tilsinds at bøie sig for nogen
Autoritet i Himlen og paa Jorden og derfor kun lade sig beherske af ham,
saalænge han kan indbilde dem, at han beherskes af dem. Han kan ved at smigre
Mængdens Fordomme, ved at opflamme dens Lidenskaber og nytte dens
355 Skjødesynder, blænde den, saa at den mener at gjøre sin egen Villie, hvor han
styrer den villieløst mod sit Maal. Men han maa vel vogte sig for at gaa imod
Mængdens Villie paa de Punkter, hvor Villien endnu har nogen Selvstændighed,
- i de Sager, den endnu ikke har seet gennem hans Belysning. Krænker han
Folkets Villie, hvor denne endnu selvstændigt kan røre sig, knuser Folket sin
360 store Mand lige saa let, som Afgudsdyrkeren idag knuser den Fetisch, for hvem
han igaar laa i Støvet. Thi kun i Kraft af de mange egoistiske Villiers
Sammenslutning om dem og Opgaaen i deres Villie have Tidens Guder sin
Magt.

365 Saa modsat som Mængdedyrkelse er Gudsdyrkelse, saa modsat bliver det
Samfundsbegreb, Vantroen maa vedkjende sig som sin Konsekvents, det
Samfundsbegreb, der følger af troen paa Guds Autoritet og Lydigheden mod
den ved denne fastsatte Orden. Den, der troer paa en Gud, som ved de i hans
Lov udtalte Principer har ordnet de menneskelige Samfund saa, at enhver skal
370 have sin Ret efter den Pligt, han kan opfylde, og efter den Plads, han indtager i
Familiens, Kirkens, Statens Organisme, kjender Samfundet som et levende
Legeme, hvis Lemmer vistnok alle have det tilfælles, ere lige deri, at de ere
Lemmer paa Legemet, men ulige deri, at de ikke alle have samme Forretning,
ikke alle have samme Ret og samme Forpligtelse til at gjøre sig gjældende i det
375 hele Legemes Økonomi.

Hjernen og Lillefingeren ere begge Lemmer paa Legemet; og en Værk selv i
Lillefingerens yderste Led vil ganske vist smertelig føles af det hele Legeme, ja

380 der er maaske den, som er død, fordi han mente, at en Ubetydelighed som en
Værkefinger ikke var Omhu værd. Men dog vil vel Ingen paastaa, at en
Hjernesygdom ikke har større Fare end en Smerte i Lillefingeren, end mindre, at
Lillefingeren har samme Betydning for Legemet og vil kunne udføre de samme
Funktioner som Hjernen.

385

Hvor Samfundet kjendes som et organisk Legeme, begrændses den Enkeltes Ret
ved det Omraade, han tilhører, og ved Hensynet til det Hele. Her opfattes ikke
Legemet som en mekanisk Sum af saa og saa mange Lemmer, men som en
organisk, vistnok af Lemmerne bestaaende, men dog fra dem alle forskjellig
390 Enhed, som alene kan bestaa, naar der sørges for, at ethvert Lem udfører sin og
ikke de Andres Gjerning. Men skal denne Samfundsopfatning hævdes, er det
klart, at man maa kjende en stærkere Ret end de Enkeltes Villie, et mere
uryggeligt Sandhedskriterium end det, at de Mange, lad det saa være det
suveræne Folk, blive enige om en Sag. Maatte man, hvis Lillefingeren kunde
395 have Villie og det behagede den at ville udføre Hjernens Funktioner, indrømme
dens Ret dertil, og maatte man, hvis de fleste Lemmer kunde rotte sig sammen
om at ville være Hjerte, erkjende, at det dermed var bevist som sandt, at de
kunde erstatte Hjertet, vilde ethvert Legeme, maatte gaa tilgrunde.

400 Men derfor er ogsaa alle Samfunds Opløsning den nødvendige Følge af den
Vantro, som har den alsidige Gjennemførelse af de individuelle Villiers
Vilkaarlighed som sit Maal og ikke kjender nogen større Sandhed og stærkere
Magt end de Manges Villie. Ikke det organiske Legeme, men det af de mange
Draaber mekanisk sammensatte Hav er Billedet paa det Samfund, der er og maa
405 være Vantroens Ideal. Som den ene Draabe er saa god som den anden, saa er
ogsaa den ene Villie saa god som den anden. Der gives jo ingen absolut Sandhed,
som kan dømme om det Berettigede i de forskjellige Krav.

Men det forstaar sig: De enkelte Draaber have ikke Havets Magt. Der maa
410 mange af dem til, og Stormen maa drive dem alle i en Retning, hvis de store
Bølger skulle fremkomme, som mægtigt skylle ind over Strandbredden og
bortskylle Alt, hvad der staar deres Villie imod. Saa maa der ogsaa mange
sammensluttede og af Tidsaanden i en Retning bestemte Enkeltvillier til, for at
de almægtige Majoriteter, den suveræne Talmajestæt, hvori Vantroen ser sin
415 Samfundstanke aabenbaret i al dens Ret og Sandhed, skulle fremkomme. I
Vantroens Samfund bliver derfor Spørgsmaalet om en Sags Sandhed og Ret
ganske det Samme som Spørgsmaalet om Mængdens Villie. Dette rent

Arithmetiske, som slet ikke synes at kunne faa det Mindste med Ethiken at
420 bestille, om Mange eller Faa erkjende en Sags Berettigelse, bliver her Rettens
sidste og høieste Instants. Vil, hedder det jo virkelig, de Mange i et Folk, at et
Land skal styres slet og uretfærdigt, hvo har Ret til at hindre dem?

Der er jo vistnok i ethvert Folk Flere, der kun have samme Betydning for det
425 hele Samfund som Lillefingerens yderste Led har for Legemet, end saadanne,
der kunne udføre Hjernens og Hjertets Funktioner. Men hvad gjør det? Just
fordi Lillefingrene ligesaa vel have sin Villie som Hjernerne og der er saa mange
Flere af dem, bør deres Villie ske. Lad dem, som have Hjerne, se til at faa Magt
over deres Villie, som ingen Hjerne have, saa kunne de herske gennem dem,
430 inspirere Tidsaanden og ved dens Magt bestemme Folkebølgens Gang. Men i sig
selv er den ene Villie saa berettiget som den anden. Samfundet anskuet som et
Legeme er kun en theologisk Forstening fra den Tid, som ikke kjendte Alles lige
naturlige Ret til at faa sin Villie frem, men indbildte sig, at der var en Sandhed
og Retfærdighed, som vedblev at være Sandhed og Retfærdighed, om end Alles
435 Villier sammenrottede sig om at negte det. Det kan i Virkeligheden ikke være
anderledes: Vantroen kan aldrig trøste sig til at sige, at Noget paa Ethikens
Omraade er gyldig, objektiv Sandhed; thi dette vilde være at slaa Sandheden
autoritetsmæssig fast. Vantroen kan kun sige, hvad der er Sandhed for de
Enkelte, men naar saa de forskellige Sandhedsopfattelser staa mod hverandre og
440 dog kun en kan blive den gjældende i Livet, er der ikke andet Raad for end, at
det, som de Mange anse for Sandhed, faar seire over det, de Faa anse derfor.
Majoritetstyrani er en ligefrem Følge af, at Vantroen, idet den negter al
Autoritet, tillige maa opgive at komme til at finde den i sig selv gyldige, overfor
Alle ubetinget berettigede Sandhed og maa lade sig nøie med at gaa omkring og
445 spørge, hvad der blandt det høistærede Publikum, som for Tilfældet kaldes det
suveræne Folk, har størst Chance for at blive anset som Sandhed.

Mest drastisk finder maaske denne Vantroens nødvendige, men alt organisk
Samfundsliv opløsende Konsekvents sit Udtryk i Tidens Anerkjendelse af den
450 almindelige politiske Stemmeret som et Maal, hvorimod «Fremskridtet» haster.
Det hedder jo, at enhver «selvhjulpen» Mand, som betaler Skat til Stat og
Kommune, ogsaa bør øve Indflydelse paa disse Samfunds Styrelse. Der kan være
en ganske Overordentlig Forskel mellem saadanne selvhjulpne Mænd; Indsigt,
Kundskab, Livserfaring, Hæderlighed i Vandel, Formue, Livsstilling, - Alt, hvad
455 der synes at maatte være af Betydning for at kunne have en berettiget Mening
om, hvorledes Samfundene bør styres, kan være saa forskjelligt, som den

graanede Statsmands Indsigt er forskjellig fra den lille Huseiers.

460 Men i en Henseende ere alle disse Mænd ganske lige: Villie have de Alle, - en i
Forstaaelse af Samfundets Tarv begrundet eller en ganske vilkaarlig, en
selvstændig eller en af Partiførere ledet, men i ethvert Fald en Villie, som de
begjære at gjøre gjældende. Og denne Lighed, at de Alle have Villie, er det
Eneste, det kommer an paa. Om det er nok saa aabenbart, at hele Klasser staa saa
465 langt tilbage i almindelig menneskelig Oplysning, at de ikke kunne bruge sin
Stemmeret med mere Forstand, end et lidet Barn vilde kunne bruge en skarp
Kniv, skulle de alligevel i Kraft af den i Theorien om den almindelige Stemmeret
indeholdte Lære om alle Individuers lige Ret til at gjøre sin Villie gjældende have
samme Rettigheder som Landets mest indsigtsfulde Mænd. Thi heller ikke disse
470 have mere end en Villie, og at deres Indsigt og Dygtighed i og for sig skulde give
dem nogen Autoritets Ret, ogsaa om det ikke maatte behage Mængden at ville
anerkjende deres Autoritet, er en ulidelig Tanke for Tidens Vantro, fordi denne
Tanke forudsætter, at der gives en objektiv Sandhed, ja tilsidst det Værste af Alt,
en guddommelig Verdensordens absolut forpligtende Autoritet.

475 Nei, lad kun det politiske Barn faa sin Villie, selv om det bruger Kniven til at
skjære Fingrene af sig; ja selv om de mange Umyndige ville bruge sin Stemmerets
smaa skarpe Knive til at bore dem ind i Samfundslegemet, saa det forbløder sig,
faar det alligevel ske. Thi Ingen har Ret til at sige til en Anden: Min Villie bør
480 ske fremfor din. Saa kan man paa en Valgdag faa se det eiendommelige Syn, at
først en af Landets mest fortjente Mænd lægger sin Stemmeseddel i Urnen, og
umiddelbart efter ham kommer der en «selvhjulpen» Mand, som dog maa have
Hjælp til at læse, om den trykte Stemmeseddel, han har i Haanden, er det Partis,
han vil stemme for. Og dog skulle begge disse have aldeles samme Indflydelse
485 paa Valgets Udfald. Ja, da der er langt større Rimelighed for, at der er mange
flere af dem, som ere lidet kyndige i Læsekunsten end af fortjente Mænd, er det
ogsaa rimeligt, at de Første ville faa større Indflydelse end de Sidste. I Sandhed
kun den Aandsretning, som intet Høiere kjender end Menneskevillien,
Vantroens Aandsretning, kunde falde paa at kalde Stemmeretten en
490 Menneskerettighed og den almindelige Stemmeret et Krav, som enhver Borger
har Lov at stille, selv naar han kun kan begrunde det derved, at ogsaa han har en
Villie, som han attraaer at gjøre gjældende.

Deri, at Vantroens Hævdelse af Menneskevilliens ubetingede Ret og
495 Fornegtelsen af enhver absolut forpligtende Autoritet ligger til Grund for den

moderne politiske Radikalisme, finder de Kristnes Stilling til denne sin naturlige Forklaring. Det er jo nemlig en Kjendsgjerning, som næppe Nogen vil benegte, at i de store Kulturlande, hvor man er sig Tidens Tanker fuldt bevidst og derfor
500 ogsaa med fuld Klarhed kjæmper for deres Gjennemførelse, et politisk Partis Antikristelighed kan maales efter dets Radikalisme. De konservative Partier, - NB, jeg taler om Partierne som saadanne, ikke om deres Medlemmers Hjerteforhold til Herren, - stille sig i vor Tid overalt i et venligt Forhold til Kristendommen. Men i samme Grad som et Parti kjæmper for de moderne
505 Ideer: de individuelle Villiers og dermed Folkesuverænitetens og Flertalstyrets ubegrænsede Ret, bliver Kampen for at tilintetgjøre Kristendommens Indflydelse i Samfundet en Del af deres Program. Og den yderligst gaaende Radikalisme, Nihilismen og den socialistiske Kommunisme, nøier sig ikke med mindre end at faa selve Kristendommen udryddet. Saa er det ikke alene i de
510 katholske Lande, om maaske end Fænomenet der paa Grund af den katholske Kirkes større Modstandskraft fremtræder tydeligst. Men det Samme er Tilfælde i Tyskland, Schweiz, England, Holland; overalt viser det sig at et Parti staar Kristendommen imod i samme Grad, som det er gjennemsyret af den Revolutions Aand, der, da den var paa sit Højdepunkt, afskaffede
515 Kristendommen og ligefrem satte Menneskeandens Dyrkelse istedet.

Var Nutidens Radikalisme ikke et ligefremt Udslag af Vantroens Aand, men en rent politisk Bevægelse, der lod Spørgsmaalet om Tro eller Vantro aldeles uberørt, vilde det være ganske uforklarligt, at den intetsteds kan forliges med
520 Kristendommen. Thi denne har i og for sig slet ingen Forkjerlighed for det ene eller det andet politiske System. Vistnok er Kristendommen Autoritetens Religion, forsaavidt som den baade kjender Guds Autoritet og den paa denne hvilende, af den sanktionerede menneskelige Samfundsorden, hvis Opretholdelse alene kan bevare Familien, Kirken og Staten som livskraftige
525 Organismer. Men Kristendommen er ikke mindre Frihedens og Lighedens Religion. Kristendommen sætter det just som sin Opgave at gøre Menneskene frie, idet den ved at løse dem fra Syndens Lænker giver dem den rette Magt over deres Villie, og sætter dem istand til at leve i det Samfund med Gud, hvortil de ere skabte; ja den hævder, at den alene formaar at bevirke en sand Frigjørelse;
530 «dersom Sønnen faar frigjort eder, skulle I være virkeligen frie» (Joh. 8, 36). Og hvis Nogen har udtalt Grundsætningen om alle Menneskers væsentlige Lighed, da har Kristendommen gjort det, naar den siger, at «hos Gud er der ikke Persons Anseelse», og at «i Kristus er der ikke jøde eller Græker, ikke Træl eller Fri, ikke Mand eller Kvinde» (Gal. 3, 28).

Vistnok maa den Frihed, som kan faaes ved en Lovparagraf og tabes ved et Statskup, tykkes hel ringe for den, der kjender den Frihed, Kristus skjænker Sine som deres Sjeles umistelige Eiendom; vistnok maa den Kristne føle de i Synden
540 Trælbundnes jubel over sit frie Selvstyre som en ufrivillig Selvironi. Men derfor kan han dog ligefuldt erkjende, baade at den borgerlige Frihed virkelig er et Gode for dem, der indvortes ere frigjorte til at bruge den, og at Frihedsprincipets Misbrug i og for sig ikke er farligere end Autoritetsprincipets Misbrug, der saa ofte har ført til, at denne Verdens Mægtige ere blevne dyrkede
545 som Guder og deres Villie sat langt over Guds Bud.

Kristendommen hævder paa engang Autoritetens og Frihedens Principer; hvor den faar Lov at raade, ville de begge blive gennemførte i Samfundet. Men om de Former, hvorunder dette skal ske, giver Kristendommen ingen Love, fordi
550 Samfundslivets Former betinges af Folkenes historiske Udvikling, af deres nationale Eiendommelighed, deres Fortid, deres Dannelsesgrad, af Alt det, som ikke beroer paa religiøse, men paa rent naturlige Forhold. Derfor er al Kristendommens Politik indeholdt i det 4de Bud. Hvor Folket «for Samvittighedens Skyld», altsaa i indre Frihed, holder de af Gud indsatte
555 Myndigheder i Hævd og Ære, er dens politiske Krav tilfredsstillet. Men dette kan ske i Kongedømmer og i Republiker, under en Herskers Scepter og under Selvstyre. Hvilke Styrelsesformer under de givne konkrete Forhold ere de bedste, indlader Kristendommen sig ikke mere paa at bestemme end den bestemmer den Maade, hvorpaa en Mand skal dyrke sin Ager. Forsaavidt
560 forholder Kristendommen sig ganske indifferent baade til Liberalisme og Konservatisme.

Derfor kan man ogsaa fra tidligere Tider nævne nok af Exempler paa, at liberale Partier have været udpræget kristelige; det er vel ikke stor Tvivl underkastet, at
565 Cromwells Puritanere vare bedre Kristne end Stuarternes Kavallerer, og Nederlandenes Republik havde visselig mere af Evangeliets Aand end Filip II's Spanien. Og endnu idag viser det sig, at liberale Partier, hvis Principer bunde i en ganske anden Tankegang end den moderne Radikalismes, f. Ex. Whigerne af den gamle Skole i England, staa ligesaa venligt til Kristendommen som noget
570 konservativt Parti.

Heller ikke Kirken har, naar den kommer sin Historie ihu, nogen særlig Grund til at anse sig mere betrygget under den ene eller den anden Statsform. Den har

575 havt sine Martyrer under det romerske Keiserdømme, men ogsaa, under den franske Republik. Den har blomstret i Tysklands absolute Fyrstendømmer som i dets frie Stæder. Den er en Magt i vort konstitutionelle Land, og den var det i den oldenburgske Absolutismes Dage.

580 Var nu den moderne Radikalisme en udelukkende politisk Bevægelse og ikke meget mere den Form, hvorunder Vantroens Gudsfornektelse og Menneskedyrkelse aabenbarer sig paa Samfundslivets Omraader, - var ikke Radikalismen i sin dybeste Grund en antireligiøs Bevægelse, der kun benytter Politiken som Middel til at afkristne Folkene, da vilde det ikke være muligt at
585 tale om, hvilken Stilling de radikale Partier som saadanne indtog til Kristendommen; da vilde der være Mening i den Tale, som endnu saa ofte høres hos os, at, da der er Kristne baade paa det radikale og det konservative Partis Side, er det lige utilbørligt at stemple noget af dem som ukristeligt. Men da vilde det dog være høist besynderligt, at overalt der ude i Europa, hvor Radikalismen
590 aabenbarer sit Væsen fuldt udviklet, staar den i en ligesaa bestemt Modsætning til Kristendommen, den evangeliske og den katholske, som til de Samfundsformer, den vil have afskaffet.

Men i Virkeligheden er den moderne politiske Radikalisme en ny Religion, eller
595 rettere den er den Erstatning, som Vantroen byder Folkene og efter sine Principer maa ville byde Folkene, istedetfor den Kristendom, som den berøver dem. Derfor ville alle Kristne, som have gennemskuet Radikalismens Væsen, maatte stille sig imod den og i den se Folkenes Fordærvelse, selv om de derved udsætte sig for at blive udskregne som Folkets Fiender og Frihedens
600 Modstandere.

Det er hermed ganske, som det vilde være, om Nogen vilde paastaa, at al Synd i Folket kom af, at det boede i trange og usunde Boliger, og at Folket vilde blive «gjenfødt», hvis man kun var istand til at skaffe det lyse og rummelige Huse.
605 Det er jo ganske vist saa, at en elendig Bolig frembringer baade fysisk og moralsk Smitstof, og det er sikkert nok, at mange Slags Laster staa i nøie Forbindelse med Skidenheden, Trangheden og Uhyggen i de Fattiges Hjem. Men dersom man deraf vilde slutte, at hvis bare Boligerne kom i Orden, vilde nok ogsaa Hjerterne komme i Orden, om ikke i denne saa dog i næste Slægt, - at naar først den ydre
610 Skidenhed forsvandt, vilde nok ogsaa den indre forsvinde af sig selv, - at ikke Guds Ords Forkyndelse, men storartede Bygningsforetagender vilde frelse Folket, da vilde utvivlsomt enhver Kristen, om han saa havde nok saa megen

Medlidenhed med dem, som bo i de mørke Kjældere, og gjerne vilde være med
615 at hjælpe, protestere herimod som mod en gudløs og fræk Tale, om han saa
derved nok saa meget fik Skin af at miskjende Folkets Nød. Han vilde dog sige:
Stak ikke Folkets Nød dybere end i Husenes Elendighed, vilde det endda ingen
Nød have; men Hjertets Fordærvelse er den rette Nød, og den faar I ikke
afhjulpet, om I saa bragte det til, at hver Mand boede i et Palads; den kan kun
620 Troen paa Guds Ord afhjælpe. - Nu Ingen har vel sagt, at gode Boliger vare
tilstrækkelige til Folkets Gjenfødelse, men at borgerlig Frihed, den «dyrebareste
af alle Menneskerettigheder», er tilstrækkelig til at «gjenføde» et Folk, det siger
Radikalismen hver Dag. Saa maa vel de, som kjende Guds Ord som den ene
frelsende Kraft, protestere.

625 Dog jeg skal bruge et Exempel, som ligger Sagen nærmere. Det høres saa ofte om
de Kristne, at de ere Fiender af Folkets Oplysning. Var det saa, maatte isandhed
vor Tids Kirke sørgeligt have vanslågtet fra Kirken i alle tidligere Tider. Thi det
faar man nok være saa snil at erkjende, at Europas nuværende stolte
630 Videnskabelighed vilde havt lidet at bryste sig af, hvis ikke de henrundne
Aarhundreders Kirke ligefra den tidlige Middelalder af havde sørget for, at de
Skoler og Universiteter vare blevne grundlagte, hvoraf vore Dages Videnskab er
fremgaaet. Og for blot at nævne en Ting i vort Land: Hvilken Stand skylder vor
Folkeskole saa meget som Kirkens Lærerstand? Hvo har indtil de sidste Tider
635 arbeidet mere for Folkeoplysningens Fremme end vore Prester? Derfor slaar
Historien denne Tale om, at Kirken hader Oplysning, i Ansigtet som
Usandhed. Og dog er det let begribeligt, hvordan saadan Tale kan vinde
Indgang. Naar nemlig Vantroen paastaar, at Oplysning, Kundskabsmeddelelse
er et Frelsesmiddel, - at den kan og skal træde istedetfor Kristendommen og
640 frembringe den Hjertefornyelse, som denne hævder sig alene Magten til, da
protestere alle Kristne, da benegte de, at al Oplysning i saa Maade kan udrette
det Allermindste, og paastaa, at den kundskabsrigeste Videnskabsmand kan
have et ligesaa fordærvet Hjerte som den mest uvidende Almuesmand. Vil man
sætte Oplysningen istedetfor Kristendommen, da sætte alle Kristne sig til
645 Modværge, - da stride de, ikke mod Oplysningen, men mod den Plads, den vil
usurpere sig. Men da skal der liden Kunst til for at bringe det til at se ud, som
om de vare Oplysningens Fiender.

Nei de Kristne ere ikke Fiender hverken af Friheden eller Oplysningen, men de
650 hade til Døden den Aandsretning, som vil give Folket Frihed og Oplysning
istedetfor Kristendom, - den Vantro, hvis Frelsesmidler ere Politik og

Kundskab. Men den Aandsretning er det, som slaar ud i den politiske Radikalismes Negtelse af al Autoritet og Hævdelse af Folkevilliens ubetingede Ret.

Radikalismen har sin Lære om Synd og om Frelse saa godt som Kristendommen, just derved skiller den sig fra alle udelukkende politiske Partier. Radikalismens Lære om Synd og om Frelse er Antikristendommens
660 Modsætning til Kristendommen.

Ifølge Kristendommen kom Synden med al deraf følgende Elendighed ind i Verden paa Grund af Menneskevilliens Oprør mod det guddommelige Buds Autoritet; Budet var helligt og retfærdigt og godt, - Menneskets Brug af sin
665 Frihed til at overtræde Budet var det Onde. - Ifølge Radikalismen er Synden derimod begrundet i det Tryk og den Tvang, Autoritetens Bud gennem Aartusinder har øvet paa Mennesket, hvorved dets Villie er bleven hindret fra frit at røre sig. Synden er egentlig dette, at Nogen, lige meget om han kaldes Gud eller Menneske, har tiltaget sig Myndighed til ved et Buds «Du skal» at
670 holde Villierne nede i Frygt og hindre dem i det frie Arbejde for den størst mulige Tilfredsstillelse af deres Begjær. Det er de tidligere Tiders Frygt for Gud, for hans Lov, for de af hans Lov sanktionerede Myndigheder paa Jorden, som har gjort Mennesket sløvt, slavisk og egoistisk; bøiende sig under Autoriteten, blindt frygtende og troende den, brugte Mennesket hverken sin Tankes eller sin
675 Villies Frihed. Derfor ere gennem Slægterne Evnerne svækkede og store Lag af Samfundet sunkne ned paa et Trin, hvor de næsten synes kun at have Sands for Tilfredsstillelsen af de dyriske Fornødenheder. Budets Tvang og Autoritetens Tryk bærer Skyld for hele Elendigheden.

680 Ifølge Kristendommen har Synden fordærvet Mennesket fra Grunden af; den har bundet dets Villie i Egoismens Lænker, berøvet det al Frihed til at realisere sin Idé i Kjerlighedens Livssamfund med Gud og berøvet det enhver Mulighed for at kunne frelse sig selv. - Ifølge Radikalismen er Mennesket i Grunden ligesaa godt, som det nogensinde har været, ja meget bedre end det var i Slægtens
685 Begyndelse; thi da stod det ikke langt fra Skovens Vilddyr. Den syndige Autoritets Tryk har vistnok kuert og sløvet Mennesket og i mange Maader givet det et Trællesind, hvis Egoisme er tydelig nok. Men det er dog kun Overfladen, som er inficeret. Folkehjertet har beholdt sine ædle Instinkter; Frihedstrangen og Bevidstheden om Menneskets høie Adel og Ret slumre maaske, men findes
690 dog altid paa Sjelens Bund. Mennesket er et ædelt, om end under Autoritetens

Despoti vanvyrdet Dyr.

695 Ifølge Kristendommen kan Mennesket kun frelses ved Guds Gjerning. Han har fuldbragt Frelsen i Kristus; han bevirker, at de Enkelte faa Del i den fuldbragte Frelse, idet han skaber Troen og gjenføder Hjertet til Liv i sin Kjerlighed. Mennesket selv kan Intet undtagen nytte sin Frihed til i Vantro at hindre Guds Frelsesgjerning. Og den Enkeltes virkelige Frelse bestaar ikke i nogetsomhelst Udvotes, kan ikke i fjerneste Maade bevirkes ved nogensomhelst Forandring i 700 det ydre Livs Vilkaar, men beroer udelukkende derpaa, at Hjertet ved Guds gjenfødende Naade faar Evne til at ville elske Gud og derfor i frivillig Lydighed hengiver sig til Gud og bøier sig under hans Ords Autoritet.

705 Ifølge Kristendommen er et Menneske frelst og frit i samme Grad, som det har faaet Villie tilfælles med Gud, i samme Grad som det i Frihed er lydigt og fornægter Egoismens Villie. Derfor tillægger Kristendommen den Træl, der er Kristi Frigivne, en ganske anderledes sand Frihed, end den tillægger den frie Mand, som er bunden i den naturlige Egenvillies Lænker.

710 Ifølge Radikalismen er Guds Frelsesgjerning baade umulig og aldeles overflødig. Mennesket kan godt besørge den Sag alene. Ja, Mennesket maa selv udføre sin Frelse; thi hvis det skulde modtage Hjælp af Gud, vilde det jo komme til at skylde ham Tak og derved blive afhængigt af ham. Men Menneskets Frelse bestaar just deri, at det kommer til at føle sig uafhængigt af Alt i Himlen og paa 715 Jorden undtagen sin egen Villie. Har Autoritetens Tryk været Aarsagen til Elendigheden paa Jorden, kan Frelsen kun bestaa i, at Mennesket kommer til fuld Bevidsthed om sin egen suveræne Selvherlighed. Just i Styrken af den Egenvillie, hvis Kuelse Kristendommen sætter som Frelsens Opgave, ligger Menneskets Frelse. Thi alle de i Menneskesjelen indeholdte Muligheder, alle 720 dens Evner og Kræfter, kunne først da frit udfolde sig, - Mennesket kan først da for Alvor kjæmpe for at realisere sin Idé, naar det i fuld Frihed, uhindret saavel af en overtroisk Frygt for en Guds Autoritet som af enhver ydre Magt, kun med Ansvar for sig selv kan gjøre sin Villie gjældende.

725 Med Bevidstheden om Retten til som fri Mand uhindret af nogen Skranke at kunne realisere sin Villie kommer ogsaa Bevidstheden om det Ansvar, man skylder sig selv som et fornuftigt Væsen. Saalænge man bøier sig for Andres Befalinger, maa ogsaa disse bære Ansvaret for Følgerne af Befalingernes Udførelse. Autoritetstvangen tilintetgjør netop Ansvarsfølelsen, som alene den

frie Mand kan føle; han har jo Ingen at skylde paa; han kan ikke som den Kristne trække sig bag et Guds Ord, der skal svare for hans Handlings Retmæssighed. Derfor er det politiske Arbejde for at bortfjerne al Tvang, alle Skranker for Individets Hævdelse af sin Villie, ganske det Samme som Arbejdet for Menneskenes Frelse. Det vil vistnok ikke være Andet at vente end, at en Slægt, som i saa lange Tider er bleven tyranniseret af alle Slags himmelske og jordiske Autoriteter, i lange Tider kan ville misbruge sin Frihed, og angstelige Sjele kunne vel derfor blive bange for, at den gennemførte Friheds Frelse vil vise sig at bestaa i det Anarkis Rædsler, som den utøilede Egoisme hos Masserne kan fremkalde.

Men denne Frygt er dog ugrundet. Friheden er sit eget Korrektiv. Den frie Mand vil snart lære, at han kun ved fornuftig Selvindskrænkning, ved Anerkjendelse ogsaa af Andres Ret, vil kunne opnaa sine Formaal. Naar først Menneskene komme til fuldt ud at nyde sine naturlige Rettigheder, ville de nok af sig selv komme til at indse sine Pligter. Thi Mennesket har ikke alene egoistiske, men ogsaa sympathiske Drifter; det er anlagt paa Samfund. Derfor vil det snart lære, at det kun daarligt vilde bruge sin Frihed, om det vilde hævde sig selv paa en Maade, som gjorde alt Samfund umuligt. Altsaa hvad her trænges til Slægtens Frelse, er slet ikke dens religiøse Opdragelse; meget mere er enhver Religion som baseret paa Guds Autoritet og særlig Kristendommen, som sætter Frelsen i Villiens Bøielse under Gud, en mægtig Hindring for Folkenes Løftelse til sand Humanitet. Her trænges kun Frihed for de Enkelte i saa fuldt Maal, som Hensynet til Samfundets Tarv paa nogen Maade kan tilstede, og saa Udbredelse af en Oplysning, som kan sætte Borgerne istand til at nytte sin Frihed ret. Den frie og oplyste Borger er som saadan en frelst Mand. Frihedens Ansvarsfølelse og Selvkritik vil være tilstrækkelig til efterhaanden at tvinge ham til at aflægge de Skrøbeligheder, som tidligere Tiders Underkuelse have gjort naturlige for ham. Den radikale Politik paastaar sig at være den rette frelsende Magt i Tiden og maa just derfor være Kristendommens bitre Fiende. Ikke Kristendommen, men den politiske Frigjørelse «frelser», «vækker» og «gjenføder» et Folk.

Kristendommen siger: Du faar ingen Frihed, medmindre du ydmyger dig, beder om Naade, hengiver dig, bøier dig under Guds Autoritet og troer ubetinget hans Ord, som Barnet troer sin Fader. Da skal du blive fri, idet Gud meddeler dig sit Liv og derved giver dig Kraft til at afdø fra dig selv. Radikalismen siger: Du bliver ikke fri, medmindre du trodser, bekjæmper, oprører dig mod Alt, som vil sætte din Villie Skranker; du maa hævde dig selv af al din Magt ligeoverfor

- 770 Alt, hvad der hedder Autoritet, og ingen anden Lovs Berettigelse anerkjende
end den, du selv som tilhørende det suveræne Folk har været med at give. Staa,
om du vil, som Kain med rynket Pande og Næven knyttet mod Himlen; bare
bøi dig ikke. Da skal du blive fri, idet du føler din Villies Magt svulme i dig og
styrke dig til at hævde dig overfor enhver, som vil sætte dig Skranker. -
- 775 Kristendommen siger: Find dit sande Selv, idet du lader Gud blive mægtig i dig,
- Radikalismen: Vær dig selv nok og lad din Selvherlighed være dig Salighed.

Hvor findes der skarpere Modsætninger end disse? Kan man da ikke forstaa, at
ligesaa urimeligt som det vilde være at paastaa, at Kristendommen har
780 Forkjerlighed for den ene eller den anden Statsforfatning, ligesaa nødvendigt
maa den af al sin Kraft bekjæmpe en Aandsretning, hvis Væsen er Vantroens
Antikristendom, der kun bruger Politiken som det virksomme Middel til at
tilintetgjøre al Autoritet og dermed ogsaa Guds Autoritet i Folkene? Dette
benegtes visselig ogsaa kun her i Norden, hvor Radikalismen endnu ligger i
785 Svøbet. Jeg ialfald erindrer ikke at have seet Udlandets radikale Partier gjøre sig
Umage for at kaste noget Kristelighedens Slør over sig; det er vistnok mere end
tvivlsomt, om de vilde føle sig synderlig smigrede, om en eller anden schweizisk
eller fransk Chr. Bruun vilde forsøge at vise, at deres Ideer stod i den bedste
Samklang med den kirkelige og bibelske Kristendom.

790 Men dette, at antikristelig Irreligiøsitet er den moderne Radikalismes Væsen,
bevirker, at Maalet for alle dens Fremskridt ikke kan blive noget Andet end alt
Samfunds Opløsning og en aldrig endende Alles Krig mod Alle. Thi uden
Religion kan intet Samfund bestaa. Saalænge der endnu er en Autoritet at
795 bekjæmpe, - saalænge Folkene endnu ikke have formaaet ganske at udrydde
Bevidstheden om Guds Lovs ubetingede Ret og derfor ogsaa have en vis Sky for
at røre de af denne Lov sanktionerede Institutioner og Normer for
Samfundslivet, vil vistnok det fælles Had til den paa Guds Autoritet hvilende
Samfundsorden og den fælles Kamp for at hævde Menneskevillien i dens
800 Selvherlighed kunne holde de forskellige radikale Interesser sammen i Enighed,
saa at det kun svagt spores, - at Proklamationen af de egoistiske Villiers Frihed
og Ret ogsaa er Proklamationen af Anarkiet og den aldrig endende Krigs Ret.

Men lad os tænke os, at Radikalismen havde seiret fuldt og endeligt, at dens
805 Tanker vare blevne eneherskende i Folkenes Liv. Hvorledes vilde da Tilstanden
være? Da vilde man ikke kjende nogen Gud i Himlen og derfor heller ingen
objektivt gyldig, ubetinget forpligtende Lov paa Jorden. Al Autoritet vilde være

forsvunden. De frie, suveræne Folk vilde kun have at adlyde sin egen Villie, den
810 eneste Retsnorm, der da vilde gives. Men nu bestaar jo et Folk af mangfoldige
Enkeltvillier, hvoraf vistnok en stor Mængde ved passende Behandling kan
bringes til at ville, hvad en dygtig Leder vil. Men dels vil der altid blive et Antal
tilbage, hvis Interesser paa ingen Maade falde sammen med Lederens, dels vil
815 der fremstaa forskjellige Ledere med modstridende Interesser. Saa er Kampen
der og med al Grund. Thi hvad vil da være Ret? Altid kun, hvad de Mange ville.
Altsaa behøver den, hvis Villie i Øieblikket ligger under, kun at kjæmpe for at
faa de Mange med sig, saa har han med det samme Retten, den eneste, der gives,
Flertallets Ret.

820 Men Flertallet, - hvo skal afgjøre, hvor dette virkelig findes? Ja, i de Tilfælde,
hvor det ene Parti er det andet aabenbart underlegent, er Sagen simpel nok.
Men naar det ene Parti er omtrent saa stærkt som det andet, - eller naar en ny
Tidens Gud Dag for Dag samler Skarer om sig, medens dog den, som hidtil har
været «Imprimatur», endnu behersker en betydelig Mængde, - eller naar
825 pludselig nye Krav gjøre sig gjældende fra store og dybe Samfundslag, medens
samtidigt de, som hidtil raadede, ere baade talrige og mægtige, hvo skal da vige?
Kan man da tænke sig, at under saadanne Omstændigheder det ene Parti, den
ene Leder godvillig viger for den anden? Her hvor der ingen Autoritet, ingen
Lov, ingen Sandhed, ingen Retfærdighed gives; her hvor den ene Villie er saa
830 god som den anden, kun at de mange Villier have mere Magt end de faa, - her
skulde man møisommeligt tælle, om ikke det ene Parti kanske havde et Dusin
Stemmer flere end det andet, og ikke langt snarere forsøge, om man ikke allerede
med det Antal, man havde til sin Raadighed, var bleven mægtig nok til at sætte
sin Villie igjennem!

835 Isandhed man kunde ligesaa gjerne give Cicero Medhold, naar han fortæller, at
to skibbrudne Filosofer, der begge klamre sig til en Planke, som kun kan bære en
af dem, roligen ville undersøge, hvis Liv har størst Betydning for Samfundet, og
at saa den mindst Betydende uden videre Snak vil overlade den Anden Planken
840 og gaa tilbunds, - man kunde ligesaa gjerne mene, at de to skibbrudne Filosofer,
vilde bære sig saaledes ad, som man kan mene at to radikale Partiførere i al
Godslighed ville afgjøre, hvem af dem der har Flertal for derved at udfinde,
hvem af dem der skal give Afkald paa Magten.

845 Nei, man kan nok være sikker paa, at den, som ingen objektiv Ret kjender, han
kjender i Virkeligheden heller ikke Flertallets Ret. Thi at tale om Flertallets Ret

er jo kun det Samme som at fortvivle om, at der gives nogen anden Ret end
Magtens. Der kan ikke nævnes nogen anden Grund til, at Ting, der i sig selv staa
850 saa ganske udenfor enhver Forbindelse med Retsbegrebet som «Mængde» og
«Folkevillie», blive Rettens eneste Grund, end den, at Magten til at sætte sin
Villie igjennem ogsaa indeholder Retten dertil.

Men isaafald er Kampen staaende. Thi hvor der ikke er nogen Ret, som
855 muligens afgjør Sagen til Fordel for den Svagere, - hvor Spørgsmaalet om Magt
og om Ret er identisk, der er Modstandernes Underkuelse den eneste gyldige
Retsgrund. Men de Underkuede beholde saa ogsaa Retten til at arbeide for at
blive saa mægtige, at de en vakker Dag kunne faa sine Overvindere under sig. Vi
kjende jo den Trøst, Radikalismen giver Minoriteterne: «I faa se til at blive
860 Flertal.» Minoriteternes Sag vilde naturligvis blive ganske den Samme, om den
forfegtedes af Faa eller Mange. Men vare dens Forkjæmpere mange, - havde den
Flertallet med sig, vilde den have Magten, den eneste Ret, Radikalismen kjender
og kan kjende, fordi den intet Høiere kjender end den egoistiske
Menneskevillies Ret.

865 Dog vi maa ikke glemme, at den moderne Radikalisme mener at kjende et
ufeilbart Middel til at lære baade Flertallet Humanitet under Udøvelsen af sin
Magt og Mindretallene Taalmodighed under deres Kamp for at blive overlegne.
Den altid stigende Oplysning er dette Radikalismens Tryllemiddel. Den synes
870 endnu altid ikke at skjønne, hvorfor Athenere vel vidste det Gode, men ikke
gjorde det; den synes stadig at mene, at Menneskene kun derfor ikke ere saa
gode, som de burde være, fordi de ikke ere tilstrækkeligt oplyste om, hvori det
sande Gode bestaar. Altsaa Folkene maa oplyses om, at Almenvellet og dermed
de Enkeltes Vel kun kan naaes ved Partivilliernes og Enkeltvilliernes fornuftige
875 Selvindskrænkning. Vistnok maa man belære Folkene om det for Menneskene
Uværdelige i at bøie sig for nogen Autoritet i Himlen eller paa Jorden; vistnok
maa den «frie» Mand lære grundig at forstaa, at kun hans egen Villie er hans
Lov, og at han som Borger af et frit Samfund uden nogetsomhelst Hensyn til en
objektivt given Ret og Retfærdighed maa arbeide for at faa Flertallet paa sin
880 Side, saa han kan faa Magt og dermed Ret til at sætte sin Villie igjennem i
Samfundets Liv.

Men paa samme Tid maa man bringe det til at gaa ind i Folkenes Bevidsthed, at
de enkelte Partier og Individuer kun ved at respektere de andre Partiers og
885 Individuers Ret til ogsaa at gjøre sin Villie gjældende kunne opnaa selv at blive

respekterede under sine Bestræbelser for at gennemføre sin Villie. Istedetfor den gamle Morals store Bud om Kjerligheden skal her træde den nye Morals lille Bud om Egoismens kloge Begrænsning; de forskjellige egoistiske Villier maa
890 gjensidig erkjende hverandres relative Ret; ellers vil nødvendigvis den ulidelige Alles Krig mod Alle fremkomme, hvorunder al Sikkerhed i Samfundet vil ophøre. Og dernæst Maa alle Enkelte løftes til et saadant Trin af Oplysning, at de kunne indse, hvorledes de just i sin egen Interesse ofte maa finde sig i at give Afkald paa sine nærmestliggende egoistiske Formaal for at kunne opnaa, hvad
895 der vistnok ligger fjernere, men dog vil yde den egoistiske Villie en langt fuldere Tilfredsstillelse; den Enkelte maa lære at forstaa, at han ikke ved at sætte Gennemførelsen af sin individuelle Villie som sit absolute Maal, men ved at underkaste sig de Indskrænkninger, den bestaaende Samfundstilstand gjør fornødne, og den Disciplin, Hensynet til hans Parti paalægger ham, vil kunne
900 hævde sin Villie uden enten selv at blive tilintetgjort eller bringe Samfundet i Fare.

Og endelig vil, mener Radikalismen, den stigende Oplysning løfte alle Enkelte saa høit, at Egoismen vil tabe sin Smaalighed og kun faa store altruistiske
905 Formaal. Idet Samfundet ophører at lægge nogen Slags vilkaarlige hæmmende Baand paa Udøvelsen af den Enkeltes Frihed i hans personlige Livsforhold, vil han tabe enhver Grund til at oprøre sig mod det Samfund, der ikke længere uretfærdigt lægger hans Villie Hindringer iveien. Er end ikke Samfundsordenen i alle Dele, som han vil have den, er dog Veien aabnet ham som alle Andre til at
910 faa den reformeret. Hans egen Villie lider her kun den Indskrænkning, som Hensynet til de andre Villiers Ligeberettigelse gjør nødvendig. Og idet den Enkelte erkjender dette, vil han ogsaa taalmodigt finde sig i Indskrænkningen og rette sin Villie mod Realisationen af Formaal, hvorved paa engang hans egne og Alles Interesser kunne fremmes. Idet Samfundet ikke længere staar overfor den
915 Enkelte som en hans Frihed truende Magt, vil han fuldt ud komme til at elske det og med fri Villie bringe de Ofre for det Hele, som tidligere bleve ham aftvungne ufrivilligt. Friheden og Oplysningen til sammen forvandle den individuelle Egoisme til en Samfundsegoisme, for hvilken den Enkeltes og det Heles Interesse smelter sammen til Et.

920

Denne Vantroens Tillid til, at den blotte Oplysning skal formaa at tøile den fra enhver Autoritets Baand løsslupne, som eneberettiget anerkjendte Egenvillie, er i den Kristnes Øine grov Overtro og et Vidnesbyrd om, hvorledes Vantroen stedse hindrer Hjertets Selverkjendelse. Den Kristne kjender Egenvillien som

Hjertets Grundsynd; derfor ved han, at kun Guds gjenfødende Gjerning, der forandrer Hjertets inderste Beskaffenhed, vil kunne berøve Egoismen dens Magt, og at, hvor denne Guds Gjerning ikke er skeet, alene Guds Autoritet vil formaa at nedtyngne Egoismen saa, at dens vildeste, samfundstruende Udbrud
930 hømmes. For den Kristne er Vantroens Tale om Oplysningens Magt til at berøve den løsslupne Egoisme dens Fare ganske det Samme, som om Nogen vilde sige, at det ingen Fare var at lade en liden Gut styre et Par løbske Heste, naar man først havde Oplyst ham om Kjørekunstens Hemmeligheder. Man glemmer, - at Barnet faar ikke Magt i Armene til at holde de vælige Dyr, om han
935 nok saa meget ved, hvorledes de skulle holdes, og man glemmer, at enhver Synders daglige Erfaring kan lære ham, hvorledes Oplysning alene er magtesløs til at tøile Villien, idet han tidt og ofte gjør, hvad man meget vel indser, han ikke burde gjøre.

940 Dog vi behøve ikke at gaa ud fra de kristelige Forudsætninger for at skjønne den blotte Oplysnings Vanmagt til at hindre den som eneberettiget proklamerede Menneskevillie i at øve den splittende og samfundsopløsende Gjerning, som Egoismen ifølge sin Natur maa øve. Allerede det er en slem Omstændighed, at det vil kræve en betydelig Tid, forinden Vantroens Oplysning om, at
945 Menneskene ville finde sig bedst tjente med at paalægge sin Egoisme den Selvindskrænkning, Hensynet til Samfundet fordrer, kan trænge igjennem det hele Folk. Just de Lag af Samfundet, som mest af alle have den Behov, ville sidst kunne faa den og have vanskeligst for at begribe den.

950 I ethvert Folk er det jo saa, at Nøden og Uvidenheden gaa Haand i Haand, og i ethvert Folk danne de Nødlidende og Uvidende et saa betydeligt Antal, at de kun behøve at organiseres og ledes som Parti for at blive Flertallet i Folket. Saa tænke man sig Situationen i et Folk, hvor Vantroen har seiret! Enhver Autoritet er væk. Frygten for Gud er en nu forsvunden Indbildning opfunden af de
955 tidligere Tiders Tyranner for at holde Masserne i Tømme. Ret og Retfærdighed ere rent subjektive Begreber, hvorom den Ene kan have en Mening, den Anden en anden; den herskende Lov og Samfundsorden har sin Berettigelse alene deri, at den for Øieblikket er Udtrykket for det suveræne Folks Villie, saaledes som denne har tilkjendegivet sig gjennem de fleste Stemmer; der gives ingen Magt i
960 Himlen, og paa Jorden har ingen Magt Ret til at hindre de Fleste i at faa sin Villie. Man tænke sig et Folk tilbunds gjennemsyret af disse Vantroens Grundsætninger! Hvorledes vil saa den aandelige Tilstand være i de Lag af Samfundet, hvor man hungrer og fryser, hvor Arbeidet er tungt og Lønnen

965 liden, hvor Uvidenhed og Forkommenhed umuliggjør Aandens Nydelser,
medens af samme Grund kun Ting som Fylder, Uterlighed og raa Voldsomhed
ere Midlerne til de sandelige Lysters Tilfredsstillelse? Tilstanden vil være saa, at
det hele Proletariat i By og paa Land med Hjertet fuldt af Misundelse og Had til
de lykkeligere Stillede, med Bitterhed mod den hele Samfundsorden, som vil faa
970 Skylden for alle dets Ulykker, maa ville stræbe til at faa sit Formaal, det hele
Samfunds Omvæltning, fremmet. Den uvidende og lidende Masse vil godt nok
forstaa, at naar Menneskevillien er det eneste Berettigede, saa har dens Villie
fuldt saa god Ret som nogen Andens, og at dens Villie er mægtig nok til at
trænge igjennem, naar den enigt samler sig under talentfulde Førere, som ikke
975 bæve tilbage for at bruge Massens Lidenskaber og Uvidenhed som Midler til at
løfte sig selv i Veiret.

Vil saa Radikalismen sige til disse opviglede Masser, som kun forlange den Ret,
Radikalismen selv har lært dem at anerkjende som den eneste, Flertallets Ret til
980 at styre: Men, kjære Venner! Vent da lidt. Tager først mod en grundig
Oplysning om, hvorledes det er at forstaa, at Flertallets Villie er den eneste Ret. I
ville ikke kunne bruge denne Ret hverken til Fordel for eder selv eller
Samfundet, saalænge I som en en vild, ødelæggende Naturmagt ville storme løs
paa hele den bestaaende Samfundsorden; derved ville I kun opnaa selv at rives
985 med i Undergangen. I maa give Tid, indtil I ere blevne oplyste og underviste om
de nødvendige Betingelser for at kunne bruge Magten, om det gjensidige
Forhold mellem de Enkeltes og Samfundets Interesser, om den nødvendige
Selvindskrænking, den individuelle Villie maa paalægge sig, hvis den til Gavn
for sig selv skal kunne realisere sig i Samfundets Liv. Kjære Venner i Fjerde- og
990 Femtestanden! Giver blot Tid, indtil vi faa oplyst eder, saa skulle I, saasandt I
kunne bevise at være Flertallet, faa Magten og dermed Retten til at styre, - vil
Radikalismen tale saa til de Masser, den selv har berøvet Troen paa Gud og hans
Lov, paa Ret og Retfærdighed, skal den vel faa erfare, at den ligesaa snart skal
kunne standse Orkanen ved at oplyse den om det Hensigtsløse i dens
995 fremstormende Rasen som hindre den af de løsladte egoistiske Lidenskaber
hidsede Masse fra at søge sin Trang øieblikkelig tilfredsstillet trods al Oplysning
om, at den endnu kun til sin egen Skade vil formaa at gjøre sin Villie gjældende.

1000 Thi der, hvor man sulter og fryser og lider, der vil man mene allerede at have al
fornøden Oplysning. Erfaringen om Ens egen Nød og Andres Velvære, -
Visheden om, at begge Dele grunde sig paa en Samfundsorden, der beskytter
Kapitalen og Eiendommen, - den ved Evighedshaabets Død mægtigt øgede

1005 Begjærlighed efter hurtig og rig Delagtighed i Livets Nydelser, - Misundelsens
bitre Had til dem, der proklamere Flertallets Ret, og dog har ordnet Samfundet
saa, at kun de selv, skjønt de Færre, kunne have fuldt Velvære, - Alt dette er
Oplysning nok for den Mængde, som kun ved en fuldstændig
Samfundsopløsning kan vente at faa sin Villie. Den har ikke Tid til at vente,
indtil Radikalismen faar lært den at bruge sin Magt; thi dette Liv gaar hurtigt,
1010 og der er ikke noget andet Liv. Den gjør ingen Uret ved at tage sig tilrette; thi
har den Magten, har den dermed ogsaa Retten. Den resikerer Intet, om en
almindelig Undergang blev Følgen; thi den føler sig ogsaa nu paa Undergangens
Rand og faar ialfald under Omvæltningen stillet sit Had, idet den drager sine
Fiender, de Besiddende og Styrende, med sig i Afgrunden. Lad Vantroen
1015 tilbunds gjennemsyre et Folk, og Anarkiet vil komme forud for Radikalismens
Oplysning om, hvorledes det skal undgaaes, saavist de brusende Vande
øieblikkeligt strømme paa, naar Dæmningen borttages, og ikke vente, indtil en
ny Dæmning er bleven opført.

1020 Enhver, der er kjendt med Socialdemokratiets og lignende Retningers Literatur,
vil vide, at Harne og Spot over den herskende liberale Radikalisme er et
gjennemgaaende Drag i denne Literatur. Saa lidet har Radikalismens Oplysning
hjulpet til at opdrage og disciplinere de med Samfundsordenen Misnøiedes
Egoisme, at meget mere de mest Oplyste blandt disse bedst fatte, at der kun
1025 mangler dem den fornødne Magt, for at de efter Radikalismens egne
Grundsætninger skulde være berettigede til at gennemføre sin Villie for enhver
Pris.

Saa hedder det f. Ex. i en socialistisk Tidende: «Den, der tager Himlen fra
1030 Folket, maa give det Jorden.» Medens Presteskabet bøiede Menneskehedens
Nakke, gav det dog det lidende Menneskebarn det lindrende Haab om en
anden, bedre Verden. Men hvorledes er Tilstanden idag? Ogsaa nu hersker Nød
og Savn, Kummer og Smerte, Sygdom og Sult. For den ene Del af
Menneskeheden er Elendigheden ved Kunst hobet sammen og ved Kunst
1035 forhøiet, medens for den anden Del alle jordens Nydelser og Glæder ere beredte.
Og hvad have saa disse Samfundets Kjælebørn at byde hine Millioner, hvis
elendige, forsmægtende Liv de skyldte, at de kunne nyde jordens Glæder? Vi
taale ingen Halvhed og ingen Mægling, vi ville have den fulde Konsekvents og
den hele Sandhed. I ynkelige Farisæere af det liberale Bourgeoisie, I, som have
1040 røvet Folket den fromme Tros Trøst og dog ikke ville lette det for eders
Jernmaskiners Jernaag, hvor have I dog gjort af eders Logik? Verdenshistoriens

Logik er strengere end eders; med Himlen er det forbi, Folket er berettiget til at erobre sig Jorden.

1045

Det kan ikke være anderledes. Den Vantro, der negter Guds Autoritet og derfor maa proklamere Menneskevillien som det eneste Berettigede, maa føre til, at Magt bliver Ret, - Styrken til at kue sine Modstandere den eneste anerkjendelsesværdige Autoritet. Men da er alt virkeligt organisk Samfundsliv umuligt; da bliver den permanente Tilstand en Vexlen mellem Anarki og
1050 Terrorisme, Pøbelens eller Cæsars, medens al virkelig Frihed gaar under med den Guds Autoritet, der alene kan værne om den Svages Ret og gjøre Retfærdigheden stærkere end Magten og Styrken. Den Vantro, som frigjør Menneskene fra Guds og hans Løvs Autoritet, maa ende med at gjøre al Frihed paa Jorden umulig. Det suveræne Folk, som kaster Guds Aag fra sig og negter ham Lydighed, skal nok faa erfare, at det indeslutter i sig en Mangfoldighed af Villier, som alle betragte sig som suveræne og langt snarere ere tilsinds at sammenrotte sig i Partier, der magte at trodse sin Villie frem, end at fornegte sig selv for Folkets Skyld, og da vil det ske, at Folket tilsidst foretrækker den værste
1060 Trældom under et Menneskes Spir fremfor den Suverænitet, der nøder det til at sønderflænge og opløse sig selv under Partiegoismens vilde Strid.

Naar Mennesket sætter sig paa Guds Throne, er det høist ulykkeligt, at man i Livets Virkelighed aldrig kan faa fat paa Mennesket, Folket, Menneskeaanden,
1065 Menneskevillien in abstracto, men stedse kun paa konkrete Mennesker med høist forskellige Ønsker og Interesser, Nationer med forskellige Samfundslag, som hverken kunne eller ville det Samme, Menneskeaander med den forskjelligste Dannelse og Udvikling, Menneskevillier med de mest modstridende Formaal. Thi derfor skaber Vantroen ikke en Menneskegud som
1070 Gudmenneskets Modsætning, men Millioner Menneskeguder, som maa komme i en indbyrdes Strid, der aldrig vil ende, medmindre Mennesket i Bod vil stige ned fra Guds usurperede Throne og i Tro erkjende og adlyde hans og hans Ords Autoritet som det eneste absolut Suveræne i Himmelen og paa Jord. Den Tanke og den Villie, der skal binde Menneskehjerterne og det hele Samfund
1075 sammen, maa dog være uendeligt ophøiet over Individernes mangfoldige Strid; men saadan Tanke og saadan Villie har kun den levende Gud.

Vantroen maa have det aldrig endende Oprør som sin modne Frugt, fordi den egoistiske Menneskevillies Selvherlighed og trodsige Oprør mod Guds Autoritet
1080 er Vantroens inderste Væsen.

1085

Kilde

Heuch, J.C.: Vantroens Væsen: populære polemiske Foredrag. Kristiania 1883.

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/vantroens-vaesen>

1090

1095

1100

1105

1110

1115